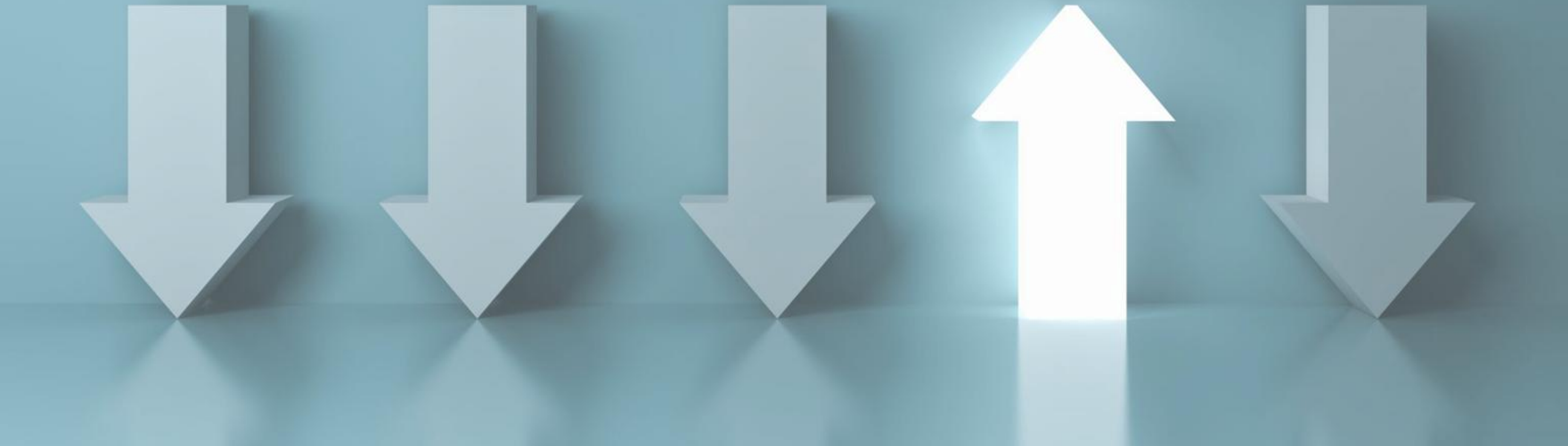
Instytut Immunologii i Terapii Doświadczalnej
im. Ludwika Hirszfelda Polskiej Akademii Nauk

OTWARTE DANE

Dorota Misztal

Podstawowa zasada dotycząca udostępniania danych badawczych brzmi:
dane powinny być tak otwarte, jak to możliwe
i na tyle zamknięte, na ile to jest konieczne.

OTWARTE DANE

- OTWARTY DOSTĘP - DZIAŁANIA PRACOWNIKÓW NAUKOWYCH I DOKTORANTÓW
- WYMAGANIA NCN DOTYCZĄCE POLITYKI OTWARTEGO DOSTĘPU
- LICENCJE KRAJOWE

Dane badawcze (research data) to materiały w postaci cyfrowej i analogowej, zaobserwowane, zebrane, przetworzone lub wytworzone w ramach działalności naukowej. Uznawane są one przez społeczność naukową za niezbędne do oceny wyników badań naukowych, a także przydatne do realizacji nowych badań.

OTWARTY DOSTĘP
DZIAŁANIA PRACOWNIKÓW NAUKOWYCH I DOKTORANTÓW

Podstawa prawna: Ustawa z dnia 11 sierpnia 2021 r. o otwartych danych i ponownym wykorzystywaniu informacji sektora publicznego (Dz. U. z 2021 r. poz.1641)
https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20210001641/U/D20211641Lj.pdf

Regulacje dotyczące danych badawczych ujęte są w art. 22 ustawy, zgodnie z którym dane podlegają bezpłatnie ponownemu wykorzystywaniu, jeżeli zostały wytworzone lub zgromadzone w ramach działalności naukowej finansowanej ze środków publicznych.

Otwarty dostęp odnosi się do dwóch głównych kategorii:

- **recenzowanych publikacji naukowych** - głównie artykułów publikowanych w czasopismach naukowych, ale też materiałów konferencyjnych, rozdziałów książek i monografii, prac doktorskich;
- **danych z badań naukowych** - danych leżących u podstaw publikacji oraz innych danych, takich jak np. wyselekcjonowane, ale niepublikowane zbiory danych lub surowe dane.

OTWARTY DOSTĘP
DZIAŁANIA PRACOWNIKÓW NAUKOWYCH I DOKTORANTÓW

Pracownicy i doktoranci IITD PAN powinni podjąć starania w celu zapewnienia otwartego dostępu do publikacji naukowych swojego autorstwa.

Jeżeli publikacja jest wynikiem realizacji grantu, należy stosować wytyczne instytucji finansującej dotyczące otwartego dostępu.

OTWARTY DOSTĘP
DZIAŁANIA PRACOWNIKÓW NAUKOWYCH I DOKTORANTÓW

Pracownicy i doktoranci powinni podjąć starania w celu zapewnienia otwartego dostępu do pozostających w ich dyspozycji danych badawczych oraz powiązanych z nimi metadanych przez:

- **stworzenie planu zarządzania danymi badawczymi** w trakcie i po zakończeniu badań naukowych lub prac rozwojowych, w szczególności określającego rodzaj i format danych badawczych, zasady korzystania z nich, w tym procedury ich archiwizacji i udostępniania;
- **przygotowanie ich zgodnie z zasadami FAIR**;
- **zdeponowanie ich w formie elektronicznej w repozytorium;**
- **jeżeli to możliwe – publiczne udostępnienie danych badawczych** wraz z udzieleniem odpowiednich otwartych i wolnych licencji analogicznych do przewidzianych w § 3 ust. 3;
- **doprowadzenie do identyfikowalności danych badawczych**, np. za pomocą stałych identyfikatorów cyfrowych DOI, tak aby dane badawcze były możliwe do wyszukania;
- w przypadku pracowników i doktorantów będących kierownikami projektów badawczych lub staży podoktorskich finansowanych ze środków agencji finansujących badania naukowe, krajowych lub zagranicznych – **stosowanie się do wytycznych polityki otwartego dostępu** do danych badawczych finansowanych lub współfinansowanych ze środków takiej agencji;
- **podpisywanie stosownych porozumień** z podmiotami wchodzącymi w skład zespołów badawczych, konsorcjów naukowych lub innymi właściwymi podmiotami lub współtwórcami danych badawczych.

OTWARTY DOSTĘP
DZIAŁANIA PRACOWNIKÓW NAUKOWYCH I DOKTORANTÓW

ZASADY FAIR

Findable – **łatwo wyszukiwane** i znajdowane; opatrzone metadanymi (które umożliwiają odnalezienie zarówno przez ludzi, jak i maszyny) i trwałymi identyfikatorami (np. DOI); indeksowane w ogólnodostępnych bazach.

Accessible – **dostępne dla wszystkich**; nie wymagają dodatkowych narzędzi ani oprogramowania, bezpośrednie dojście do danych umożliwia unikalny identyfikator; jeśli nie jest możliwe pozyskanie samych danych, dostępne powinny być metadane.

Interoperable – **interoperacyjne**; dane powinny być opisane w odpowiednim standardzie oraz z zastosowaniem prawidłowej metodologii (właściwe słowniki); odczytywane przez ludzi i komputery; możliwe do połączenia (wymiany) z innymi zbiorami danych.

Reusable – **udostępnione do wielokrotnego użycia** na odpowiedniej licencji z uwzględnieniem okresu embarga lub karencji; metadane zawierają informację o autorze oraz miejscu powstania danych, są skonstruowane według ogólnie przyjętych standardów specyficznych dla danej dyscypliny oraz rodzaju danych.

OTWARTY DOSTĘP
DZIAŁANIA PRACOWNIKÓW NAUKOWYCH I DOKTORANTÓW

Dopuszcza się ograniczenie przez pracowników i doktorantów IITD PAN zakresu korzystania z danych badawczych poprzez wprowadzenie zasad identyfikacji i autoryzacji użytkowników.
Dopuszcza się ograniczenie dostępu do danych badawczych w myśl zasady: „dostęp otwarty w największym możliwym zakresie, zamknięty tylko w koniecznym" (ang. as open as possible, as closed as necessary) w przypadku danych chronionych prawem, zasadami bezpieczeństwa lub zasadami etycznymi.
Metadane, niezależnie od ograniczeń prawnych lub etycznych, powinny być zawsze udostępnione w sposób otwarty, bez żadnych restrykcji dostępu.
Dane badawcze powinny być udostępniane najszybciej jak to możliwe. W przypadku danych badawczych będących podstawą publikacji naukowej oznacza to udostępnienie **nie później niż w chwili ukazania się publikacji na stronie wydawnictwa.**

WYMAGANIA NCN DOTYCZĄCE POLITYKI OTWARTEGO DOSTĘPU

NCN reguluje zasady publikacji w otwartym dostępie: Zarządzenie nr 38/2020 Dyrektora Narodowego Centrum Nauki z dnia 27.05.2020 r. - ustalona została Polityka Narodowego Centrum Nauki dotycząca otwartego dostępu do publikacji będących efektem realizacji projektów badawczych, stypendiów i staży naukowych oraz działań naukowych finansowanych lub współfinansowanych przez Narodowe Centrum Nauki (zwana dalej: „Polityką").

Polityka obowiązuje dla projektów badawczych, stypendiów naukowych, staży i działań naukowych wyłonionych do finansowania od konkursów ogłoszonych w dniu 16 czerwca 2020 r., do których umowy o realizację i finansowanie zostały podpisane po 1 stycznia 2021 roku.

Polityka nie obejmuje zasad publikowania monografii, rozdziałów monografii i recenzowanych utworów zebranych.

https://www.ncn.gov.pl/sites/default/files/pliki/zarzadzenia-dyrektora/zarzadzenieDyr-38_2020.pdf

WYMAGANIA NCN DOTYCZĄCE POLITYKI OTWARTEGO DOSTĘPU

Efektem realizacji projektu musi być opublikowanie w wydawnictwie/wydawnictwach o zasięgu międzynarodowym, poddanych wcześniejszej ewaluacji, wyników badań zrealizowanych w ramach projektu. **Wszystkie publikacje** (włączając w to Author Accepted Manuscript (AAM) lub Version of Record (VoR)), z wyjątkiem monografii, rozdziałów monografii i recenzowanych utworów zebranych, **będące efektem realizacji projektu muszą być dostępne w otwartym dostępie na licencji CC-BY** (Creative Commons Uznanie autorstwa), alternatywnie w przypadku czasopism objętych umową transformacyjną **CC BY-SA** (Creative Commons Uznanie autorstwa – Na tych samych warunkach) **lub równorzędnych oraz posiadać unikalny stały identyfikator** (np. DOI (preferowany), URN lub Handle).

Ponadto, **dane będące podstawą publikacji naukowych stanowiących efekt realizacji projektu badawczego, powinny być rzetelnie udokumentowane w sposób spełniający zasady FAIR Data**. **Powinny one być także udostępniane w repozytorium**, tam gdzie to możliwe, zgodnie z warunkami licencji Creative Commons Public Domain (licencja CC0) (zrzeczenie się praw do swoich dzieł).

LICENCJE CREATIVE COMMONS

Podstawowym narzędziem Creative Commons są licencje prawne pozwalające zastąpić tradycyjny model „Wszystkie prawa zastrzeżone" zasadą „Pewne prawa zastrzeżone" – przy jednoczesnym poszanowaniu zasad prawa autorskiego. Licencje Creative Commons oferują różnorodny zestaw warunków licencyjnych – swobód i ograniczeń. Dzięki temu autor może samodzielnie określić zasady, na których chce dzielić się swoją twórczością z innymi.

Twórca, korzystając z licencji, zawsze zachowuje prawa autorskie a jednocześnie umożliwia innym kopiowanie i rozpowszechnianie swoich dzieł, dodatkowo może określić czy ich wykorzystywanie może odbywać się wyłącznie w warunkach niekomercyjnych lub ograniczyć możliwości tworzenia utworów zależnych.

Podstawowe licencje CC to:

- **Uznanie autorstwa 4.0 (CC BY 4.0)** - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie pod warunkiem oznaczenia autorstwa. Jest to licencja gwarantująca najszersze swobody licencjobiorcy.
- **Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach 4.0 (CC BY-SA 4.0)** - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.
- **Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne 4.0 (CC BY-NC 4.0)** - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, remiksowanie, rozprowadzanie, przedstawienie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych.
- **Uznanie autorstwa - Bez utworów zależnych 4.0 Polska (CC BY-ND 4.0)** – Ta licencja zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu zarówno w celach komercyjnych jak i niekomercyjnych, pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci.
- **Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Na tych samych warunkach 4.0 (CC BY-NC-SA 4.0)** – Licencja ta pozwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz tak długo jak utwory zależne będą również obejmowane tą samą licencją.
- **Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych 4.0 Polska (CC BY-NC-ND 4.0)** – Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci. Jest to najbardziej restrykcyjna z licencji.

Repozytoria

- https://repod.icm.edu.pl/ - pierwsze polskie repozytorium danych badawczych – RepOD, stworzone przez Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego Uniwersytetu Warszawskiego, każdy zdeponowany w nim zbiór danych opatrzony zostaje numerem DOI

- https://zenodo.org/ - europejskie (z CERN), darmowe, automatycznie DOI do każdego rekordu

- https://datadryad.org/stash -międzynarodowe, za jednorazową opłatą, automatycznie DOI do każdego rekordu

Wszystkie przedstawione w prezentacji informacje dostępne są na stronie internetowej IITD w zakładce Instytut/Otwarte Dane

https://hirszfeld.pl/instytut/otwarte-dane-2/

Dziękuję za uwagę